

Botnmáling skaðar kynsgøgnini og økir vandan fyri krabba

Botnmáling frá skipum við tí vandamikla evninum TBT er nú undir sterkt illgruna fyri at økja um vandan fyri krabbameini hjá fólki

ELI GUTTESSEN

Meðan tað hagar til hefur verið víst hormonlíkindandi broytingar hjá havsniglum og kræklingi, so avduka nýggjar kunningar nú, at evnini immunverjan hjá fólki verður avrikið av evninum TBT.

I eini frøgreiðing frá Danmarks Miljøundersøgelser, sum var almanna-kunngjörd fyrst í hesi vikuni, er vist til amerikansk kunningar, ið vísa at evni butyltin - tað vil siga TBT og tess avleiðdu evni dibutyltin og monobutyltin - virka darvandi moti dreparakryknum í blóðinum.

Avleiðing av hesum er, at fólk við avsumum nøgdum av evninum butyltin, eru í størri vanda fyri at fáa smittusjúku og krabba-meini.

Av tí at hetta evni avrikið immunverjan hjá fólki er evnini mistanki um, at hetta kann vera orsøkin til nóg oktu tilbúrnir av ovurvøkseini seinnu ári- sum skyldast brok í immunverjunni.

Botnmálingin

Størstu mongdirnar av hesum vandamikla evninum í føroyskum havum hvørvi stavar helst frá skipum.

Evni TBT verður millum annað brúkt í botnmáling til skip fyri at fómja fyri grøðri á skrokkinum, og sostatt minka um mótstöðu- og oljuntýsluna undir sigling.

Sambært Annu Dam, Dr. Scient og evnførðing á Heilsuførligu Starvstovu, hefur hetta evni eisini verið brúkt í Føroyum.

Saman við øðrum stílðum hon fyrri insavnan av purpurkúvingum, krækling- um og flóðum í fjøru ymsustaðni í Føroyum, fyri at kanna hvussu støðin var her um okkara leiðir.

Royndir voru tiknar av Kunov, Vestmanna, Nolsoy, Torshavn (Argir), Kirjubø og fram við Trongsvágsfyr.

Skeljadjórini vóru síðani send til kanningar á Norsk Institut for Vannforskning.

Ringast í Havn

Úrslitini av hesum kanningum vísu, at kynsbrot- ingar kundu støftast í fimm av seks kannaðum purpurkúvingastovnum.

Tað einstaka støðið har eingin honsnglar høvdu

kullkynsgøgn var í Kirjubø.

I øllum hinum støðum voru kvænkynsgøgnini so avrikið av TBT-etranni, at onkur man hava verið ofruktbærur.

Samstundis sum kynsgøgnini vóru kannað, vóru eisini gjørdar evnafrøðligar kanningar av tinorganiskum evnum í purpurkúvingum, kræklingi og flóðum.

Sambært Annu Dam evnsfrøðing á Heilsuførligu Starvstovu, vísu úrslitini, at tað var nóg mest av tinorganiskum evnum í fjøruni í Torshavn og, at hetta var tað einasta plássð har hesi evni kundu avísast í flóðum.

Samanbering millum tær tríggjar fjøruverurnar vísu, at kræklingur tekur í seg nóg stórra nøgd av eitrinum, enn purpurkú- vingur og flóða, men at árin- ni siggast fyrst í purpurkú- vingi.

I sambandi við insavningina var tað lagt til merkis, at tað var ikki sørt av eggjum til, og tað var eisini fitt til av kúvingi. Hetta kundi bent á, at purpurkú- vingur hevnan verða oyðdir í næstum, hóast ein- stakir sniglar eru ofrukt- bærir.

To heldur Annu Dam at tað er vágligt at halda uppa, at støvurni ikki er

høttur, tá hesar kanningar

prova, at eitranni er farin at fara næringini.

Tað sum hon heldur gevur orsøk til eitt sindur av hjartskyni er, at TBT eitranni er kend um allan heim og at ymsk tiltek eru sett í verk til tess at basa dalkingni.

Tí dems er eitt nýtt slag av botnvígverð komið á marknaðin, og nýtslan av TBT-rikari maling verður skamtá.

Fleiri vísindalig skriv eru almanna-kunngjörd seint á árin, sum vísa at støðin er batnað munandi.

To heldur hon tað vera vert at leggja merki til at ein bretsk kanning í fjór- vísu, at hóast nýtslan av TBT rikari maling varð skamtá fyrri 8 árum síðani og sostatt átti at verið munandi minkað, so er framvegis vandi, at lívensniglar nærhendis havnøkum eru avrikið av eitranni.

Anna Dam heldur tí onga orsøk vera fyri at halda at støðin batnar - munandi fyri eini fálkumgitt barni verður sett fyri nýtslan av TBT rikari maling.

Eingin neyv töl

Enn hava stórr skip lóvi til at brúka TBT-rika botnmaling og roknað verður við, at tað verður nýtt eini 3.000 tons árliga krng

allan heim.

Trupult er at gera upp hvussu nóg verður brúkt í Føroyum, tí at tólin eru ov illa utgrónað.

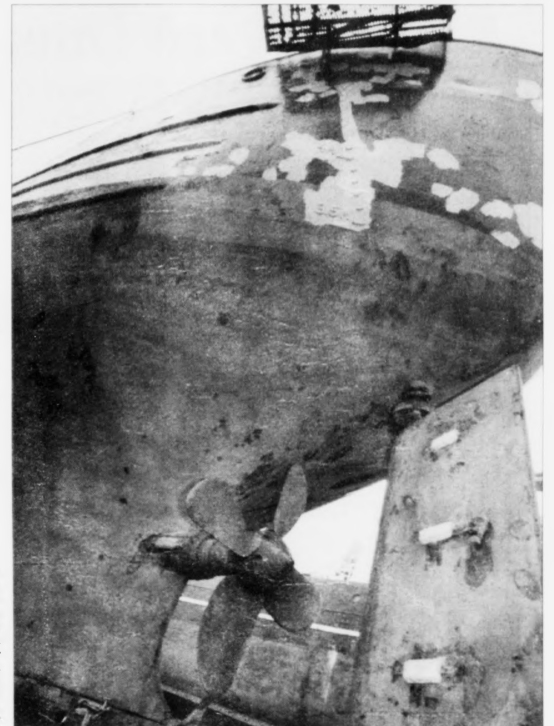
Men sambært luttøllum frá Hagstovu Føroya innflutt vit í fjór svør 800.000 kg av malingavorum. Hvussu stórar partur av hesum eru TBT-rikið vita vit ikki.

Men levliga metið hava okkara næstu grundað nýtt minst 100.000 kg arðga av TBT-rikari maling og tað skal vera lagt um ikki kortar av hesum evnum koma hendagin við stovnunum.

Fyrst verða verurnar í øðrum skuldar og síðani verða vit gøgnum matin av TBT rikari skuld av hesum eitrinum.

Royndir hjá Heilsuførligu Starvstovu vísa, at purpurkúvingar gerast ofruktbærir av eitrandi botnmaling. Nú vísa amerikansk kanningar, at vandamiklu evnini eisini kunnu elva til krabbameini.

Mynd: Rasmussen

Ósemja er í lögtinginum, um treyt skal setast oljufølgnum, hvørja havn tey nýta, tá tey koma inn frá boripallinum

Orrustan um oljuna

Eingin týskt verða imoti, at oljvinnan kann verða savnað í Suðuroy. Men Sambandsflokkurin tosar fyr fleiri, tá hann sigur, at vinnan sjálv eigur at finna sær hovudsíðstøð.

Javnaðarflokkurin heldur hvønnig, at tað er umráðandi at hugsa um útjaðaran og beina oljuna ur miðstaðarøkinum

Engi Rasmussen

Ein hugjónarlig og út- jaðarpolitikur tvídruttur hevur tikið seg upp millum politikarar og flokkar, um tað er rætt at seta í lög,

hvar ein komandi oljuvinnu ogur at savnast. Landsstýrismaðurin við oljumatlinum, Eyðun Elttor, hevur ikki vilja ásett í lögini um fyrsta útjónar- ingurumfari, hvar olju- og utjónarleið skulu hava sitt utgangsskið. Tað dagur vinnan best at dæma um sjálv, heldur hann, sigur Edmund Joensen.

Suðuroyar Oljvinnu- og utjónarleið skulu hava spurt politisku flokkarnar í brævi dagfest 8. november 1999, hvørja stóðu tær hava til, at eitt komandi oljuvræmsi verður savnað í Suðuroy.

Flestu politisku utmeldingarnar benda á, at tað er skeivt at seta slíkt í lög. Sambandsflokkurin hevur svarað, at hann um- bóar allar Føroyar og vil tiskil ikki læsa seg fastan við eintýndum svári.

– Okkara uppskot er, at vinnan skipar seg sjálv eftir teimum lögum og regl- um, sum verða galdandi – i hesum firi innan eina komandi oljvinnu. Hava fyr- tøkur innan oljuvinnu, sum fáa lóvi at virka á føroyska økinum, ahuga í at leggja sitt virkesni í Suðuroy, vil Sambands- flokkurin taka undir við tí, sigur Edmund Joensen.

Folkflokkurin hevur heldur einki imoti, at ein oljuhavn verður lagd í Suðuroy. Men tað er skeivt at avmarka rasarumhó hjá vinnuni við lög.

Fram til eina loyvi, sigur Jákup Sini Joensen ur Folklokkinum. Kári Høggaard ur Sjálv- stýrisflokkinum heldur so- muleysis, at vinnan er tann frágasta at gera av hvar olju- og utjónarhavnirnar skulu vera.

Vit bakka fullt upp um okkara landsstýrismann og samgonguna í hesum máli, sigur hann. Men tað er ikki full semja í samgonguni um, at vinnu- skal velja sjálv. Tjóð- veldisflokkurin hevur boð- við Suðuroyar Oljvinnu- ráði, at hann tekur undir við, at oljuvinnu- og utjónar- vinnu verða í Suðuroy. Allir ting- menn floksins eru kortini ikki samdir í hesum. Tor- bjørn Jædsbo, tingmaður floksins ur Eysturoy, hevur talað at svarinum og tekur ikki undir við tí.

Hvussu verður og ikki, so fáa tingmenn eitt tókligt uppskot at taka støðu til. Henrik Old ur Javnað- arflokkinum hevur boðað frá, at hann í Vinnu- nevndini fer at gera sína avrikan galdandi, so eitt uppskot verður lagt fyrri tingi, sum tvingar ting- menn at taka støðu til, hvar ein oljuhavn skal vera. Javnaðarflokkurin hevur tókligt boðað frá, at flok- urn er samdur um at savna oljuvræmsi í Suðuroy, tí þaðani er stýrsta leid út á oljumatlinum. Flokkurin sigur hetta stýs- kja vera í samsvari við svørskipaða útjónarleið- tikkina hjá sær. Miðsav- ningin hevur tikið dik á seg, og skal jóngin vendast, egur tað ikki at standa til vinnuna og kapitlun at gera av hvar ein oljuhavn skal vera, tí tað kann fáa stórar avleiðingar fyrri samfelagi.

Leikhúsjól í Útvarpshøllini

Enn eina ferð hevur Havnar Sjonleikarlag og Føroya Sjonleikarlag, sum hevur átt í síni leikhúsarvinnu, gætt tey klárt til tað størri tiltekka, sum fer av lukkastokki

nyggjarsaftan, og tí hava Leikhúsjól 1999 hóð sær unavist í Útvarpshøllini.

Summi havnarfolk halda tað kanska vera lungt at fara ur býnum nðran í Út- varpi, at tað ikki er tað sa-

ma, men fyrirunnir eru fleiri. Td. eru har nóg fleiri parkeringspláss enn uttan fyrri Sjonleikarhúsið, pláss er fyrri umleið 180 áskóðarum, og tað átti at minkað vald við, tí fólk flest

vita, hvussu torført tað mangan er at fáa at- gongumerki til Leikhúsið.

Sýningarnar verða sjev í talt, ein um dagin frá 11 til 19. desember. Allar dagar verða Leikhúsjól kl 17.

Børin, sum spæla við í Leikhúsið, eru 7-13 ára gomul og ganga off í Sjonleikarskúlanum, sum Havnar Sjonleikarlag og Føroya virkesni hjá Torshavn Kvøld- og ungdomsskúla samstarva um. Leðari er aftur í ár Hedvig Westerland.

Leikhúsjól in á ár eru jó- lasøgur og jólsøgur ur ymsu norðurlandnum. Sugurnar verða á føroyskum, søgur og yrkingar verða frantómur á upprunalangum.

Børin hava spæla saman við Hedvig dramat- serað søgur, og tí er tey sloppin við frá. Hetta er annað árið hjá Sjonleikarskúlanum. Í fjór vora tað Maf og Havnar Sjonleikarlag, sum sam-

starvði við Torshavnar Kvøld- og ungdomsskúla um skúlan.

Allir nemningar, sum meidda seg til, sleppa fram- at, einasta krav er, at nem- ingurni mottu til hvørja venjing. Tað sigur seg næstan sjálv, at tað má vera munstakra, tí um ein- ikki vert, hvar ella hvussu nógv meta til venjing, ber

ikki til at fyrireika undir- vísingina og als ikki eina almenna sýning.

Annars verður ikki skilt um eina nemningur ur gávurkur ella ikki, endi málið er at geva neming- unum kunnleika til artiku- lation í rødd og rúrlum og týðningin av at kenna leik- lutarnar hjá hinum leikar- unum eina val og ein egnar.

Útoyggiðnevnd skal nú setast

Løgmannskrivstovan sokir nú eftir sam- skipara til útoyggi- verkætlanina. Niggu útoyggi og Gasa- alur skulu umboðast í nevndini, sum skal koma við einum aliti til lögmann komandi heyst

nur nyttar til nevndarar- beði og ein samskipara.

Søkt er nevnliga eftir ein- um samskipara í halva tíð, sum skal samskipara ar- beðið at gera ein arbeids- setning um útoyggi- poli- tik. Útoyggiarnar eru sambært Løgmannskriv- stovuni tær smáu oyggi- arnar, sum ikki hava fast samband við megnarklið, tað vil siga Fugloy, Svinoy, Kallsoy, Mykines, Nolsoy, Hestur, Koltur, Skuoy, Dimun. Harafturat er Gásadalur tikið við.

Ein 12 manna nevnd skal eisini setast at koma við einum aliti. Í nevndini skulu sita eitt umboð fyrri hvørja av teimum niggu útoyggi og Gásadal.

Samskiparin verður for- maður í nevndini. Síðsti linur umboðar nyskipan- arleiddina á Løgmanns- skrivstovuni, og harum- framt verður ein serfrøð- ingur í okkismening knýtt-

ur at verkætlanini. Nevnd- in kann, um tað gerst neyðugt, søkja sær aðra serfrøðingahjálp.

Allir linur verða tilnevndir av lögmanni.

22. desember er freistin uti at søkja starvið sum samskipari, og 1. januar skal samskiparin byrja. A heysti ar 2000 skal arbeðið hjá nevndini verða löggt.

– Alt skal vera ankrá í útoyggi, og útoyggi- arnar skulu sjálvar vera við at mynda úrslitið. Tí tekur tað langa tíð at fáa eitt úrslit frá nevndini, sigur Barbara á Tjaldr- fletti, deildarstjóri á nys- kipanardeildini á lög- mannskrivstovuni.

Kann stranda á pengum

Arbeidssetningurin hjá nevndini er at handa lög- mann eitt alit, sum lýsir, hvar skal til, fyrri at skapa virkesni og trivnað á út- oyggjunum. Millum annað skal nevndin geva tóklig menningarghugskot, ið kun- nu tryggja virkesni og trivna á útoyggi, við atlit til tað serliga umhvørvið, sum ykkennir hesi stóð.

Millum annað skal nevndin hyggja nærri eftir viðurskiftum viðvíkjandi fólkatali, aldursbýti, livi- breyði, virkesni gøgnum, árið, skúla, ferðasambandi, kunningartekni, ognarvæ- urskiftum og almennum tættastum.

Eisini skal nevndin lýsa móguleikarnar, sum kunna tryggja, at arbeðið við okkismening framhaldandi kann virka hjá teimum umleið 660 íbúgvunum í nevndi 10-støðum.

Alt kann tað stranda á pengum. 400.000 kronur eru ásettast á uppskotin- um til figgarlag fyrri næsta ár, men figgarætlanini er ikki samtykt enn, og tí kann altíð okkurt henda...

Lýftini frá fólkafundinum í Fugloy í summar um at nakað mál gerast fyrri útoyggiarnar verða nú kanska nærri einum veruleika. Fyribils verður tað to bara eitt alit, sum skal gerast

Mynd: Anita Karlsson